

การออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ด้วยแนวคิดวัฒนธรรมร่วมนครชัยบุรีรินทร์

Designing Ikat pattern based on ideas of common culture across Nakornchaiburin

นาวรณ์ ศรีสรานุกุลวงศ์, ภาณุวัฒน์ กาฬลิบ

Nawaporn Srisarankullawong, Panuwat Kalip

สาขาวิชาการออกแบบนิเทศศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Communication Design Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University

(Received : Nov 7, 2025 Revised : Dec 3, 2025 Accepted : Dec 3, 2025)

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง "การออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ด้วยแนวคิดวัฒนธรรมร่วมนครชัยบุรีรินทร์" มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมร่วมนครชัยบุรีรินทร์ สำหรับใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ 2. เพื่อสร้างต้นแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่แบบประยุกต์ จำนวน 10 ลวดลาย 3. เพื่อประเมินความพึงพอใจและแนวทางการเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ของลวดลายต้นแบบผ้าไหมมัดหมี่ โดยการประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมร่วม มีการดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธีผ่านการศึกษาเอกสารและการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในอำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยทำการออกแบบลวดลายต้นแบบจำนวน 10 ลาย และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 50 คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญผู้ประกอบการ นักออกแบบ นักศึกษา และนักท่องเที่ยว เพื่อประเมินความพึงพอใจด้วยแบบสอบถาม 4 ด้าน(ความคิดสร้างสรรค์และการสื่อสาร, การออกแบบและองค์ประกอบศิลป์, ประโยชน์และความสะดวกในการผลิต, และความคุ้มค่าเชิงพาณิชย์) โดยวิเคราะห์ผลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ได้ลวดลายต้นแบบที่ผ่านการคัดเลือก 2 ลาย ได้แก่ "ลายบัวขอซ้อน" ที่พัฒนาจากลายขอเดิม และ "ลายบัวตูม" ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากภาพสลักปราสาทหินและภูมิทัศน์ท้องถิ่น โดยผลการประเมินความพึงพอใจในภาพรวมของ "ลายบัวขอซ้อน" มีค่าเฉลี่ย($\bar{x}$)= 4.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) 0.70 และ "ลายบัวตูม" มีค่าเฉลี่ย($\bar{x}$) 4.47 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) 0.60 ซึ่งมีความโดดเด่นด้านประโยชน์และความสะดวกในการผลิตจริง แสดงให้เห็นว่าการออกแบบลวดลายใหม่บนโครงสร้างดั้งเดิมสามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพเชิงพาณิชย์และสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่นครชัยบุรีรินทร์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ : การออกแบบผ้าไหมมัดหมี่, ผ้ามัดหมี่, วัฒนธรรมร่วม, นครชัยบุรีรินทร์, เศรษฐกิจสร้างสรรค์

ABSTRACT

The objectives of this research, titled "Mudmee Silk Pattern Design with Nakornchai Burin Shared Culture Concept," were to 1) investigate fundamental data and the shared cultural identity of the Nakornchai Burin provincial cluster to establish design guidelines 2) create ten prototypes of applied Mudmee silk patterns and 3) evaluate satisfaction levels and approaches for increasing commercial value through the application of shared cultural capital. The study employed a mixed-methods approach, combining document analysis with fieldwork in Phutthaisong District, Buriram Province. Ten pattern prototypes were designed, and a purposive sample of 50 participants comprising experts, entrepreneurs, designers, students, and tourists was selected to assess satisfaction via a questionnaire covering four dimensions: Creativity and Communication, Design and Art Composition, Production Utility and Convenience, and Commercial Viability. Data were analyzed using mean and standard deviation. The results led to the selection of two final prototypes: "Lai Bua Kho Son" (Overlapping Hook Lotus), developed from the traditional Hook motif, and "Lai Bua Toom" (Lotus Bud), inspired by stone castle carvings and local landscapes. The overall satisfaction evaluation revealed that "Lai Bua Kho Son" had a mean score ($\bar{x}$)= 4.33 (S.D. = 0.70), while "Lai Bua Toom" achieved a mean score ($\bar{x}$)= 4.47 (S.D. = 0.60), with the latter showing particular distinction in production utility and convenience. These findings

demonstrate that designing new patterns based on traditional structures can generate commercially viable products and effectively communicate cultural identity to concretely support tourism in the Nakornchai Burin area.

Keywords : Ikat Silk Design, Ikat Textile, Shared Culture, Nakornchai Burin Cluster, Creative Economy

บทนำ

กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 จึงได้ดำเนินการทบทวนแผนพัฒนา กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ระหว่างวันที่ 20 – 21 สิงหาคม 2561 โดยยึดยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี มียุทธศาสตร์(Strategies Position)ในข้อที่ 2 คือ เป็นแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ระดับประเทศ โดยมีเป้าหมายการพัฒนา ศูนย์กลางของเกษตรอุตสาหกรรม ผลิตภัณฑ์ใหม่ ท่องเที่ยวอารยธรรมขอม และสังคมเป็นสุข ดังนั้นสิ่งที่สื่อสารถึงวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้อย่างชัดเจนคือ การทอผ้ามัดหมี่

ผ้ามัดหมี่ ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “ikat” เป็นวิธีการมัดย้อมและทอที่เก่าแก่มาก ปรากฏพบเห็นได้ในประเทศแถบเอเชีย และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในกลุ่มชาวไทยลาว ไทยวน ไทครั้ง ในประเทศไทย และชนชาติอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นกัมพูชา อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ ในประเทศไทยจะพบผ้ามัดหมี่อยู่ทุกภูมิภาคของประเทศ โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผ้ามัดหมี่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย มีการรวมตัวเพื่อจัดตั้งกลุ่มทอผ้าเพื่อใช้และจัดจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่มีทั้ง ผ้าไหม ผ้าฝ้าย เส้นใยสังเคราะห์ ให้ผู้บริโภคเลือกใช้ตามงบประมาณที่พึงพอใจ ความสวยงามของผ้ามัดหมี่ เกิดจากทักษะการสร้างลวดลายจากการย้อมสีเส้นด้ายหรือไหมที่นำไปเป็นเส้นพุ่ง ลวดลายที่ปรากฏบนผ้ามัดหมี่ส่วนใหญ่เป็นลายที่เกิดจากความประทับใจในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พืช ดอกไม้ สัตว์ เครื่องใช้ สิ่งก่อสร้าง และลายเบ็ดเตล็ด โดยลายสัตว์ที่นิยมในผ้ามัดหมี่มากที่สุดคือ ลายหมีนาค มาจากความเชื่อว่าเป็นเจ้าแห่งงู ทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล นำความสมบูรณ์มาให้ชาวโลก จึงทอขึ้นเพื่อถวายพระในเทศกาลบุญต่างๆ ผ้ามัดหมี่ที่มีชื่อเสียงรู้จักกันดีและปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์และวรรณคดีของไทย

ในปัจจุบันกลุ่มทอผ้าต่างๆนิยมทอผ้าลวดลายดั้งเดิม เป็นผ้าทอที่มีลวดลายซึ่งใช้เทคนิคมัดเส้นด้ายเพื่อให้เกิดเป็นลวดลายต่างๆ ก่อนนำไปย้อม มีโครงสร้างลายหมี่แบบดั้งเดิม ประกอบด้วยหมี่รวด หมี่ราย และหมี่ปล้องหรือหมี่ข้อหรือหมี่คั่น ลวดลายต่อเนื่องโดยรายละเอียดของลวดลายแต่ละรูปอาจไม่ซ้ำกันเลยอันเนื่องมาจากการมัดย้อมเส้นด้ายก่อนทอ ต่อมามีการปรับปรุงลวดลายที่เรียกกันว่า ลายสมัยนิยม หรือลวดลายประยุกต์ เป็นการประยุกต์ลายจากแบบดั้งเดิม ผ้าทอมัดหมี่อยู่ในลายยกดอกที่ไม่ใช่ลายพริกไทย ลายลูกแก้ว และลายลูกหวาย ซึ่งมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด หรือมีการค้นด้วยลายอื่น ยกเว้นขีด อาจสอดแทรกด้วย เส้นไหมแท้ หรือเส้นด้ายหรือด้นสีต่างๆ เช่น ดิ้นเงิน ดิ้นทอง ปักหรือเขียนลายเพิ่มเติมด้วยสีพิเศษ

ผ้าไหมบุรีรัมย์มีสีลวดลายหลากหลาย ตามความนิยมของชาวบุรีรัมย์ที่มีชนเผ่า 4 ชนเผ่า ได้แก่

- 1) ชนเผ่าไทยเขมร นิยมผ้าไหมลายทางกระรอก ลายอันปรม ลายโฮล ลายลูกแก้ว
- 2) ชนเผ่าชาวกูย ที่แต่งกายแบบชาวไทยเขมร จะทอผ้าไหมกระเนียวลายริ้วเป็นทางยาว ลายลูกแก้วย้อมมะเกลือเป็นสีดำ ผู้หญิงชาวกูยจะใส่ผ้าชิ้นที่มีหัว ตัว และตีนชิ้น
- 3) ชนเผ่าชาวไทยโคราช นิยมผ้าไหมลายทางกระรอก
- 4) ชนเผ่าไทยลาว นิยมผ้าไหมย้อมคราม และไหมลายมัดหมี่ลวดลายต่าง ๆ ผ้าที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ “ผ้าชิ้นตีนแดง” ซึ่งมีการทอเป็นจำนวนมากในอำเภอพุทไธสงและอำเภอนาโพธิ์

รายได้จากการทอผ้าของกลุ่มทอผ้าในอำเภอพุทไธสง คือ ผ้าชิ้นตีนแดงจากไหม เส้นฝ้าย มีทั้งลวดลายประยุกต์ และลายโบราณ เช่น ลายนาค ลายเขี้ยวเลื้อย ลายนกยูง ลายดอกแก้ว ลายดอกพิกุล ลายโคม เป็นต้น สามารถทอผ้าตัดชุด ผ้าผืนยาว ผ้าคลุมไหล่ เพราะมีหน้าพืดที่ใช้ในการทอผ้าหลากหลายขนาด และยังคงนิยมขายผ้าผืน เนื่องจากศักยภาพในการแปรรูปไม่เพียงพอ กลุ่มทอผ้าต้องการการออกแบบลวดลายใหม่ๆสำหรับการทอผ้า เพื่อเพิ่มความหลากหลายให้กับผ้าทอที่ทางกลุ่มจัดจำหน่าย

การสร้างสรรค์ลวดลายมัดหมี่ใหม่ จึงเป็นการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบันที่ต้องการลวดลาย รูปแบบใหม่ นอกเหนือจากลวดลายดั้งเดิม ด้วยแนวคิดวัฒนธรรมร่วมนครชัยบุรีรินทร์ (Nakornchai Burin Shared Culture Concept) งานวิจัยนี้ประยุกต์ใช้แนวคิด “วัฒนธรรมร่วม” ของกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์ (นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์) ซึ่งมีรากฐานร่วมกันทางประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะอิทธิพลจากอารยธรรมขอมโบราณ และวิถีชีวิตเกษตรกรรม องค์ประกอบหลักของวัฒนธรรมร่วมที่นำมาสังเคราะห์สู่การออกแบบ ประกอบด้วย สถาปัตยกรรม (Architecture) ที่มีรูปทรงและลวดลายจำหลักบนปราสาทหินที่ปรากฏในพื้นที่ ถิ่น ภูมิปัญญาผ้าทอ (Weaving Heritage) วัฒนธรรมการทอผ้าไหมมัดหมี่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เช่น ผ้าทางกระรอก ผ้าย้อมคราม และผ้าชิ้นตีนแดง และภูมิทัศน์และธรรมชาติ (Landscape & Nature)อันประกอบไปด้วยพืชพรรณท้องถิ่น เพื่อดึง “จุดร่วม” เหล่านี้มาเป็นแกนหลักในการออกแบบ เป็นการเสริมสร้างอัตลักษณ์ใหม่ที่สื่อสารถึงความเป็นภูมิภาค (Regional Identity) ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และสอดคล้อง

กับยุทธศาสตร์การเป็นศูนย์กลางผลิตภัณฑ์ใหม่ระดับประเทศ เป็นการเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้ ส่งเสริมความเป็นศูนย์กลางของเกษตรอุตสาหกรรม ผลิตภัณฑ์ใหม่ การท่องเที่ยว และการสืบสานการผลิตผ้าไหมทอมือของกลุ่มทอผ้า อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมร่วมนครชัยบุรีรินทร์ สำหรับใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ
2. เพื่อสร้างต้นแบบลวดลายผ้ามัดหมี่แบบประยุกต์ จำนวน 10 ลวดลาย
3. เพื่อประเมินความพึงพอใจและแนวทางการเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ของลวดลายต้นแบบผ้ามัดหมี่ โดยการประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมร่วม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ต้นแบบลวดลายผ้ามัดหมี่ที่สามารถผลิตจำหน่ายได้จริงให้กลุ่มทอผ้า
2. เป็นสื่อกลางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์ผ่านผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก
3. เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมร่วมให้คงอยู่ในบริบทสังคมร่วมสมัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและลงพื้นที่ (Fieldwork): ดำเนินการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเป็นระยะเวลา 1 เดือน ในพื้นที่อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองนครชัยบุรีรินทร์ ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบผสมวิธี ได้แก่ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับตัวแทนวิสาหกิจชุมชน 3 กลุ่ม (บ้านคูณ, บ้านหัวสะพาน, บ้านแดงใหญ่) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง และความต้องการลวดลายใหม่ของตลาด

ขั้นตอนที่ 2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง: กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินผลการออกแบบ คัดเลือกโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งสิ้น 50 คน ประกอบด้วย ตัวแทนกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง/ผู้ประกอบการ จำนวน 10 คน เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการผลิต นักท่องเที่ยว และผู้บริโภค จำนวน 15 คน เพื่อประเมินความดึงดูดใจทางการตลาด นักออกแบบ จำนวน 5 คน และนักศึกษา จำนวน 20 คน เพื่อประเมินองค์ประกอบศิลป์และความคิดสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและการวิเคราะห์ข้อมูล คือ แบบสอบถามความพึงพอใจ 4 ด้าน (ความคิดสร้างสรรค์, ความสวยงาม, การผลิตจริง, ความคุ้มค่า) 8 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยดำเนินการออกแบบผลิต และสำรวจความพึงพอใจ รวมระยะเวลา 5 เดือน และมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ช่วงคะแนนเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ระดับความพึงพอใจ
4.51 – 5.00	มากที่สุด
3.51 – 4.50	มาก
2.51 – 3.50	ปานกลาง
1.51 – 2.50	น้อย
1.00 – 1.50	น้อยที่สุด

ตารางที่ 1 ช่วงคะแนนเฉลี่ย และระดับความพึงพอใจ

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล ประเมิน และวิเคราะห์ข้อมูล เป็นขั้นตอนและวิธีการในการรวบรวมองค์ความรู้จากเอกสารวิชาการ หนังสือหรือตำรา, งานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์, บทความวิชาการ บทความวิจัย, เอกสารที่เสนอในการประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการ การลงพื้นที่สำรวจ สัมภาษณ์ผู้ประกอบการ ศึกษากระบวนการผลิตและการทอผ้าไหมมัดหมี่ เพื่อสรุปแนวทางเพื่อมาส่งเสริมใช้ในการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ในกลุ่มจังหวัด “นครชัยบุรีรินทร์”

ขั้นตอนที่ 5 การออกแบบและประเมินผล ออกแบบลวดลายทอผ้ามัดหมี่จำนวน 10 ลวดลาย และประเมินผลความพึงพอใจ จากกลุ่มตัวอย่างและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อทำการคัดเลือกเหลือเพียง 2 ลวดลายเพื่อใช้ในการทอเป็นผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ทำแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ระดับพึงพอใจในการออกแบบโดยจะแบ่งออกเป็นด้าน ดังนี้

1. ด้านความคิดสร้างสรรค์

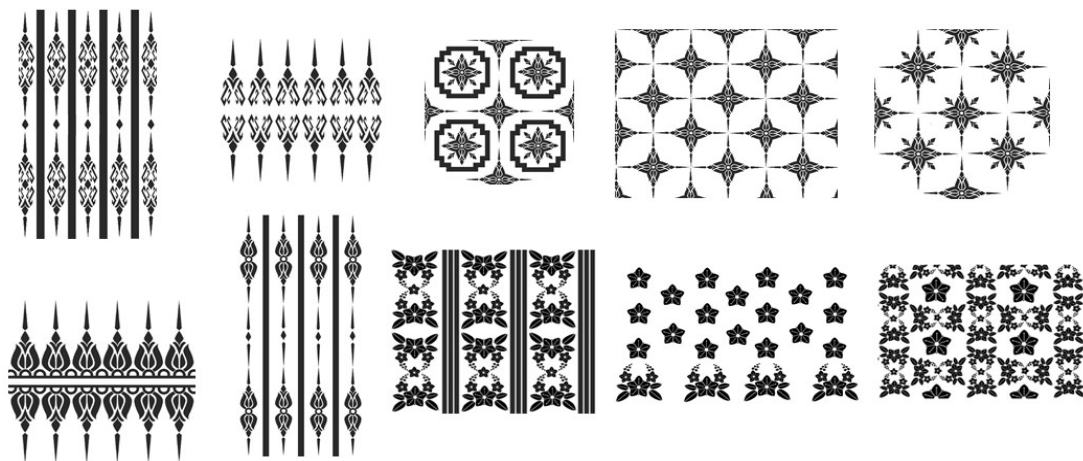
2. ความสวยงามของลวดลาย
3. โอกาสและความสามารถนำไปผลิตได้จริง
4. ด้านใช้งานเหมาะสมกับปัจจุบัน

สถิติที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ในการตรวจสอบผลการประเมิน ซึ่งจะใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ย และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อสรุปและประเมินผลว่าต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้น ตรงตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีคุณลักษณะและประสิทธิภาพตามที่ต้องการ และนำไปปรับปรุง เพื่อเผยแพร่ขยายผลต่อไป

ผลการวิจัย

จากการรวบรวมข้อมูลจากภาคเอกสารและศึกษาบริบทวัฒนธรรมร่วมนครชัยบุรีรินทร์ในการลงพื้นที่ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตัวอย่าง 3 กลุ่ม ในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ 1. กลุ่มทอผ้าฝ้ายและผ้าไหมบ้านคูณ หมู่ 7 2. บ้านห้วยสะพานทอผ้าฝ้าย 3. กลุ่มทอผ้าไหมบ้านแดงใหญ่ อำเภอพุทไธสง เพื่อหาแนวทางการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ด้วยแนวคิดวัฒนธรรมร่วมนครชัยบุรีรินทร์ พบว่า กลุ่มทอผ้าไหมบ้านแดงใหญ่เป็นกลุ่มที่มีศักยภาพ เคยได้รับรางวัล และการคัดเลือกหลายครั้งจากจังหวัด และกรมพัฒนาชุมชนในการพัฒนาศักยภาพ แต่ทางกลุ่มนิยมทอผ้ามัดหมี่ลวดลายดั้งเดิม ลวดลายเกี่ยวกับสัตว์ ลวดลายเกี่ยวกับพืช ลวดลายเกี่ยวกับสิ่งประดิษฐ์ ที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน สิ่งในกลุ่มทอผ้าต้องการคือ ลวดลายมัดหมี่ใหม่ๆ เพราะที่ทำอยู่ในปัจจุบันเป็นลวดลายเดิมๆ ไม่ได้มีลวดลายใหม่ ทำให้ผู้บริโภคไม่กลับมาซื้อซ้ำ เพราะไม่มีลวดลายใหม่ให้เลือกซื้อ จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาและออกแบบลวดลายใหม่เพื่อเพิ่มความหลากหลายให้กับผ้าไหมมัดหมี่ ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการเตรียมวัสดุและออกแบบโดยคำนึงถึงเทคนิคการทอพื้นถิ่น คือการให้เครื่องทอผ้าแบบกระตุก ซึ่งเป็นเทคนิคที่ชุมชนมีความชำนาญสูง

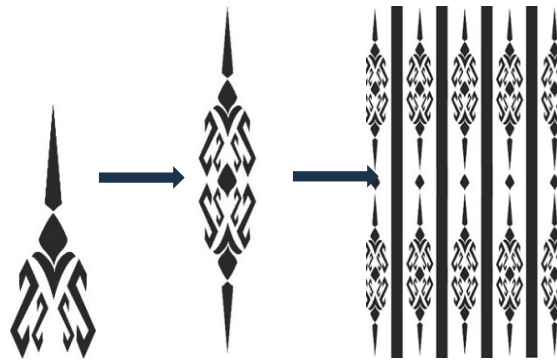
ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลจากทุนทางวัฒนธรรมร่วม สร้างสรรค์เป็นแบบร่างลวดลายจำนวน 10 ลวดลาย (ภาพที่ 1) โดยแบ่งกลุ่มแนวความคิดการออกแบบเป็น 2 กลุ่มหลัก คือกลุ่มแรงบันดาลใจจากสถาปัตยกรรมและรูปทรงเรขาคณิต เน้นการลดทอนลายเส้นจากปราสาทหิน ลายขอ และลายโคม (ดังปรากฏในแถวบนของภาพที่ 1) กลุ่มแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ เน้นรูปทรงดอกบัว พืชพรรณ และดอกไม้ท้องถิ่น (ดังปรากฏในแถวล่างของภาพที่ 1)

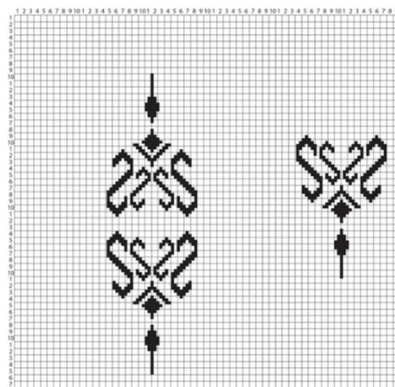
ภาพที่ 1 : ลวดลาย 10 ลาย ที่ใช้ในการประเมินผล
ที่มา : ผู้วิจัย

จากการนำลวดลายทั้ง 10 ลาย ให้กลุ่มตัวอย่างและผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเบื้องต้น พบว่า ลวดลายที่มีศักยภาพสูงที่สุดในการนำมาพัฒนาต่อยอดเชิงพาณิชย์และผลิตจริงได้โดยไม่ซับซ้อนเกินไป ลวดลายที่ได้รับการประเมินผลสูงสุด 2 ลายมาเข้าสู่กระบวนการเขียนกราฟลายมัดหมี่และทอ คือ

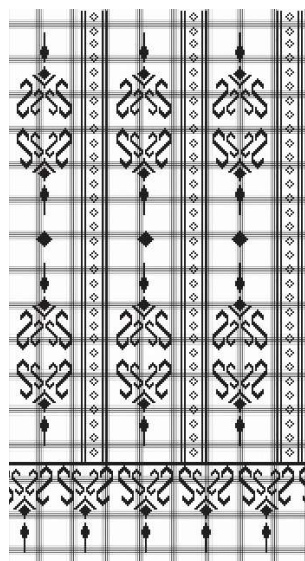
1. ลายบัวซ้อน (กลุ่มรูปทรงเรขาคณิตประยุกต์) เป็นการออกแบบลวดลายจากลายขอที่เป็นลายดั้งเดิม และนำมาจัดวางผูกลายใหม่ โดยใช้ลายขอขนาดใหญ่และขนาดเล็กวางเรียงกัน ลายขาเป๋ย ลายโคม ลายหมากจับ มาจัดวางในรูปทรงดอกบัวตูม หรือ หยดน้ำ นำมาผูกลายในรูปแบบการวางลายกลับหัว และเรียงในแนวตั้ง คั่นด้วยเส้น และลายโคมเจ็ด ผลงานที่ได้จึงมีรูปแบบเป็นผ้าชิ้นคันเครื่อง แล้วจึงเขียนลายบนตารางกราฟเพื่อใช้เป็นแนวทางในการคำนวณการมัดหมี่ ใช้รูปแบบสีดั้งเดิม คือ แดง เหลือง เขียว และขาว

ภาพที่ 2 : แม่ลายนำมาจัดตำแหน่งลายและผูกวลดลายเป็นลายขอซ้อน
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 3 : การนำแม่ลายเขียนบนตารางกราฟ
ที่มา : ผู้วิจัย

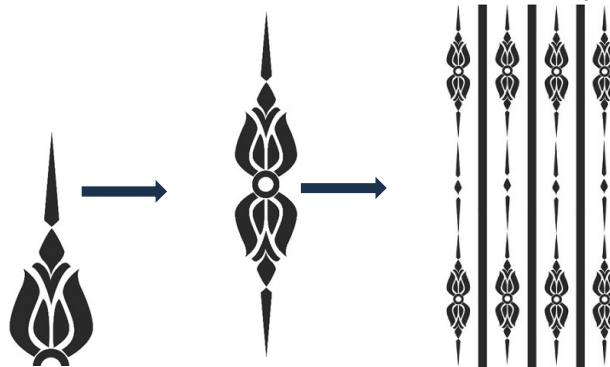

ภาพที่ 4 : การจัดองค์ประกอบด้วยการใช้แม่ลายบนตารางกราฟ
ที่มา : ผู้วิจัย

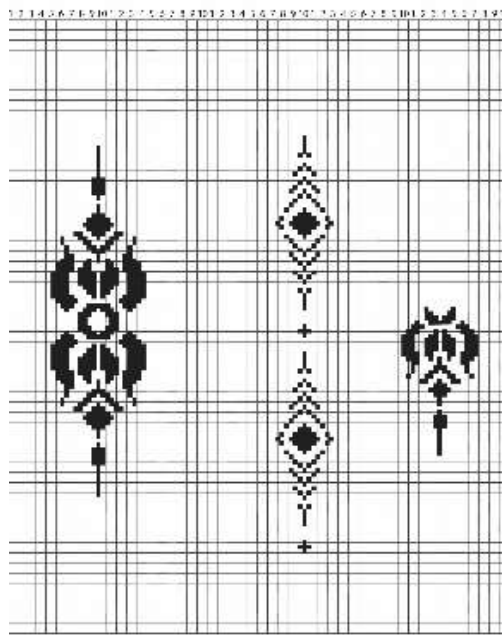

ภาพที่ 5 : ผ้าไหมมัดหมี่ที่ทอสำเร็จ
ที่มา : ผู้วิจัย

2. ลายบัวตูม (กลุ่มธรรมชาติประยุกต์) เป็นการออกแบบลวดลายที่ได้แรงบันดาลใจจากดอกบัวที่ปรากฏบนภาพสลักบนปราสาทหิน และนำมาจัดวางผูกลายใหม่ นำมาผูกลายในรูปแบบการวางลายกลับหัว และเรียงในแนวดิ่ง สลับกับลายโคมห้า คั่นด้วยลายเส้น จำนวน 3 เส้น แล้วนำเข้าสู่เขียนลายบนตารางกราฟเพื่อใช้เป็นแนวทางในการคำนวณการมัดหมี่ ลำ และใช้รูปแบบสีดั้งเดิม คือ แดง เหลือง และขาว

ภาพที่ 6 : แม่ลายนำมาจัดตำแหน่งลายและผูกลวดลาย
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 7 : การนำแม่ลายเขียนบนตารางกราฟ
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 8 : การจัดองค์ประกอบด้วยการใช้แม่ลายบนตารางกราฟ
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 9 : ผ้าไหมมัดหมี่ที่ทอสำเร็จ
ที่มา : ผู้วิจัย

อภิปรายผล

จากการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ด้วยแนวคิดวัฒนธรรมร่วมนครชัยบุรินทร์ ได้ทำการประเมินความพึงพอใจ ผลงานออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ จำนวน 2 ลาย โดยประเมินจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน ประกอบด้วย ตัวแทนกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง หรือผู้ประกอบการในจังหวัดบุรีรัมย์จำนวน 10 คน นักท่องเที่ยวจำนวน 15 คน นักออกแบบจำนวน 5 คน และนักศึกษาจำนวน 20 คน โดยวิธีการเลือกเจาะจง เพื่อหาผลซึ่งประกอบไปด้วย 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความคิดสร้างสรรค์และการสื่อสาร 2) ด้านการออกแบบ และองค์ประกอบศิลป์ 3) ด้านประโยชน์ ความสะดวกในการนำไปผลิตได้จริง 4) ความคุ้มค่าต่อการผลิตเพื่อจัดจำหน่าย โดยให้ระดับค่าคะแนน 1(พึงพอใจน้อย) ถึง 5(พึงพอใจมากที่สุด) และสรุปผลการประเมินได้ดังนี้

ด้านการประเมิน (4 ด้าน)	ลายบัวซ้อน		ลายบัวตูม	
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)
1. ด้านความคิดสร้างสรรค์และการสื่อสาร	4.37	0.6	4.44	0.62
2. ด้านการออกแบบและองค์ประกอบศิลป์	4.3	0.73	4.34	0.64
3. ด้านประโยชน์ ความสะดวกในการนำไปผลิตได้จริง	4.48	0.72	4.65	0.55
4. ด้านความคุ้มค่าต่อการผลิตเพื่อจัดจำหน่าย	4.16	0.73	4.45	0.6
ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจโดยรวม	4.33	0.70	4.47	0.60
สรุประดับความพึงพอใจ	มาก (ทุกด้าน)		มาก (ด้านที่ 3: มากที่สุด)	

ตารางที่ 2 การสรุปผลการประเมินความพึงพอใจระหว่างลายบัวซ้อน และลายบัวตูม

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง "การออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ด้วยแนวคิดวัฒนธรรมร่วมนครชัยบุรินทร์" สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์และประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. ผลการประเมินความพึงพอใจต่อลวดลายต้นแบบ 2 ลายจากกลุ่มตัวอย่างพบว่า "ลายบัวซ้อน" มีค่าเฉลี่ย($\bar{x}$)= 4.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) 0.70 และ "ลายบัวตูม" มีค่าเฉลี่ย 4.47 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) 0.60 และมีความพึงพอใจด้านประโยชน์ และความสะดวกในการผลิตจริงสูงสุด ($\bar{x}$)= 4.65 ในลายบัวตูม มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มทอผ้าในพื้นที่อำเภอพุทไธสงที่ต้องการลวดลายใหม่เพื่อแก้ปัญหาความจำเจของลวดลายดั้งเดิม และการที่ลายบัวตูมได้รับคะแนน

สูงสุดในด้านการผลิต สะท้อนให้เห็นว่าการออกแบบที่คำนึงถึง "ข้อจำกัดและเทคนิค" ของช่างทอพื้นบ้าน ควบคู่ไปกับความงาม เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานออกแบบได้รับการยอมรับและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

2. ผู้ประเมินมีความพึงพอใจในระดับสูง โดยเฉพาะ "ลายบัวซ้อน" เกิดจากการประยุกต์ใช้ "ทุนทางวัฒนธรรมที่คุ้นเคย" เช่น ลายขอและลายโคม ซึ่งเป็นแม่ลายดั้งเดิมที่ฝังรากลึกในวิถีชีวิตของชาวอีสานได้ มาจัดวางใหม่ในโครงสร้างร่วมสมัย การผสมผสานระหว่าง "ความคุ้นเคยในรากเหง้า" กับ "ความแปลกใหม่" ของการจัดองค์ประกอบ ช่วยลดกำแพงความรู้สึกในการยอมรับสิ่งใหม่ ทำให้ผู้บริโภคและช่างทอรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมในลวดลายนั้น ขณะเดียวกัน "ลายบัวตูม" ซึ่งถอดแบบมาจากภาพสลักปราสาทหิน ก็ทำหน้าที่สื่อสารสัญลักษณ์ทางความเชื่อและความศรัทธาที่ชาวนครชัยบุรีรัมย์ร่วมกันผ่านงานทอผ้าได้อย่างลงตัวและงานออกแบบนี้ได้สร้างความแตกต่างโดยการดึงเอา "อัตลักษณ์ร่วม" ของกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรัมย์ ซึ่งคือ "สถาปัตยกรรมขอมและธรรมชาติ" มาเป็นจุดขาย ไม่ยึดติดกับลายอัตลักษณ์ของสถานที่ใดสถานที่หนึ่งเพื่อยกระดับจาก "ลายพื้นบ้าน" สู่ "ลายประจำถิ่นนครชัยบุรีรัมย์" ช่วยขยายฐานการรับรู้และตลาดให้กว้างขึ้น ครอบคลุมพื้นที่ 4 จังหวัด ซึ่งเป็นการสร้างจุดยืนใหม่ให้กับสินค้าผ้าไหมในตลาดภูมิภาคด้วยการเปลี่ยน "ทุนทางวัฒนธรรม" ให้เป็น "ต้นทุนทางเศรษฐกิจ" ลวดลายใหม่ที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่เพิ่มความหลากหลายให้กับสินค้า OTOP แต่ยังทำหน้าที่เป็น "สื่อวัฒนธรรม" ที่เล่าเรื่องราวของปราสาทหินและวิถีชีวิตผ่านผืนผ้า ช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสแหล่งกำเนิดวัฒนธรรม การเชื่อมโยงเรื่องราวของลวดลายเข้ากับสถานที่ท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรัมย์ จึงเป็นการสร้างระบบนิเวศทางเศรษฐกิจที่เกื้อกูลกันระหว่างภาคการผลิตสินค้าและภาคการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนช่วยให้กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองสามารถ ขยายช่องทางและเข้าถึงตลาดสมัยใหม่หรือตลาดออนไลน์ได้ดียิ่งขึ้น

3. ผลคะแนนด้านความคุ้มค่าเชิงพาณิชย์ของลายบัวซ้อน ($\bar{x} = 4.16$) และลายบัวตูม ($\bar{x} = 4.45$) สามารถพิสูจน์ข้อที่ว่าด้วยการ "เพิ่มมูลค่าและคุณค่า" โดยชี้ให้เห็นว่า การนำทุนทางวัฒนธรรมร่วม (เช่น สถาปัตยกรรมและธรรมชาติ) มาออกแบบใหม่สามารถสร้าง "ผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพทางการแข่งขัน" ในตลาดสินค้าผ้าไหมมัดหมี่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาและการเก็บข้อมูลเรื่อง การออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ด้วยแนวคิดวัฒนธรรมร่วมนครชัยบุรีรัมย์ จึงสรุปและขอเสนอแนะดังนี้

1. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ควรทดลองนำลวดลายไปจัดวางในรูปแบบใหม่ๆ เช่น การวางลายกระจาย หรือปรับเปลี่ยนสี (Color Scheme) เป็นโทนพาสเทลหรือสีธรรมชาติ เพื่อขยายฐานลูกค้ากลุ่มคนรุ่นใหม่
2. การต่อยอดเชิงพาณิชย์: ควรส่งเสริมการตลาดดิจิทัลลวดลายและการสร้างแบรนด์ร่วมของกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรัมย์ เพื่อสร้างมาตรฐานและเพิ่มมูลค่าทางการตลาดในระยะยาว

การสื่อสารถึงวัฒนธรรม "นครชัยบุรีรัมย์" ด้วยการประยุกต์ลวดลายนี้ยังสามารถนำมาพัฒนาในเรื่องการจัดวางลวดลายเพิ่มเติมได้อีกหลากหลายรูปแบบ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ควรทดลองนำลวดลายไปจัดวางในรูปแบบใหม่ๆ เช่น การวางลายกระจาย หรือปรับเปลี่ยนสีเป็นโทนพาสเทลหรือสีธรรมชาติ เพื่อขยายฐานลูกค้ากลุ่มคนรุ่นใหม่ ไม่จำเป็นต้องมีลายเชิง เส้นเขื่อน ไม่จำเป็นที่จะต้องทอเป็นหมี่คั่นเนื่องจากลวดลายที่ออกแบบสามารถนำไปจัดวางลวดลายได้หลากหลาย เช่น การจัดวางลวดลายแบบกระจายแม่ลาย หรือวางลวดลายเต็มพื้นที่ของหน้าผ้า และเลือกชนิดของเส้นใยให้หลากหลายในการทอ เช่น เส้นใยฝ้าย เส้นใยโพร ทำให้ผ้าที่ทอมีราคาที่หลากหลาย ให้ผู้บริโภคเลือกซื้อตามงบประมาณที่ตนเองมี อีกทั้งควรส่งเสริมการตลาดดิจิทัลลวดลายและการสร้างแบรนด์ร่วมของกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรัมย์ เพื่อสร้างมาตรฐานและเพิ่มมูลค่าทางการตลาดในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง(2563). แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์) ระยะ 5 ปี พ.ศ. 2561-2565 (ฉบับทบทวน) รอบปี พ.ศ. 2563.

<http://www.buriram.go.th/>

โครงการส่งเสริมการตลาดและเชื่อมโยงการค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP จังหวัดบุรีรัมย์ทั้งในและต่างประเทศ. (ม.ป.ป.). ประวัติผ้าไหมบุรีรัมย์. <http://www.phanomrungsilk.com/core/stocks/aboutTH.pdf>

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). ผ้าและกรรมวิธีการทอ: ผ้ามัดหมี่.

<https://www.bot.or.th/Thai/MuseumAndLearningCenter/Pages/Default.aspx>

นลินี ทองประเสริฐ, ปิยกนิษฐ์ โชติวนิช, และ ศุภกัญญา เกษมสุข. (2562). การพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ Premium OTOP ด้วยทุนทาง

วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านหัวเมือง อ.มหาชนะชัย จ.ยโสธร. วารสาร
พินนาศรสาร, 15(2), 15-30. <https://so02.tci->

[thaijo.org/index.php/Pitchayat/article/download/241501/164091/831594](https://so02.tci-thaijo.org/index.php/Pitchayat/article/download/241501/164091/831594)

พระครูสุธีรสาร, และคณะ. (2565). เอกลักษณ์ลวดลายผ้าทออีสานบ้านวังผาและบ้านวังศิลา อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย. วารสาร
มจร การพัฒนาสังคม, 7(3), 111-125. <https://so06.tci->

[thaijo.org/index.php/JMSD/article/download/258637/175864](https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JMSD/article/download/258637/175864)

โพสต์ทูเดย์. (2556). โอท็อปไทยสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์. <https://www.posttoday.com/business/218017>

สันติ ไทยยืนวงศ์. (2564). เศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) จากสินค้าเกษตรพื้นถิ่นด้วยกลไกการขับเคลื่อน
ห่วงโซ่มูลค่าใหม่ จังหวัดนครปฐมและประจวบคีรีขันธ์ [รายงานการวิจัย]. หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่
(บพท.). <https://pmua.or.th/research/a13f630009/>

สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. (2557). มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มผช. 17/2557 ผ้ามัดหมี่.

http://tcps.tisi.co.th/pub/tcps0017_57

สินีนาฏ งามฤทธิ์, เกรียงศักดิ์ เขียวมั่ง, และ ชังฮี คิม. (2562). การพัฒนาอัตลักษณ์ผ้าไหมบุรีรัมย์สู่การออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์.

มนุษยสังคมสาร (มสส.), 17(2). <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jhusoc/article/download/199782/147550/672432>